

KUSTBON

Nr 3 Årgång 28

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Oktober 1971

Detta nummer av Kustbon handlar mest om Svenska gymnasiet i Hapsal, som öppnades för fyrtio år sen. Här är en skolklass vid mitten av 30-talet med sin lärare Herbert Adolfsson. Denna klass blev den sista som hann fram till avgångsexamen.

Elmar Nyman

Den estlandssvenska läroverksfrågan

Estlandssvenskarnas båda högre skolor — Birkas folkhög- och lantmannaskola och Svenska privatgymnasiet i Hapsal — har i stort sett samma tillblivelsehistoria. De hade också samma huvudman — Svenska Odlingens Vänner i Estland. Hade de estlandssvenska bildningsivrarna fått som de velat, skulle de båda skolorna ha startat ungefär samtidigt. Av olika anledningar drog läroverksfrågan ut på tiden och kunde inte lösas förrän hösten 1931, dvs. drygt ett decennium efter Birkas' start.

Vilka är gymnasieivrarna? Tillhör de en annan falang än de som arbetar för folkhögskolan? Nej, det är samma personer: Hans Pöhl, Joel Nyman, Nikolaus Blees — för att nämna de tre främsta. Redan 1916, då man lyckats få tillstånd att öppna en svensk folkskola i Reval, var Hans Pöhl övertygad om att detta var början till ett svenskt läroverk. Utförligt dryftades frågan om ett svenskt "realgymnasium" i Estland vid Svenska Folkförbundets kongress i Hapsal den 22 mars 1919. År 1921 anser Hans Pöhl att behovet av ett svenskt läroverk "är så tydligt och klart att en närmare förklaring är onödig". För Nikolaus Blees är läroverksfrågan nu "brännande" och för Joel Nyman är ett svenskt gymnasium "en livsfråga". Även några andra, bland dem också ester, understryker i början av 1920-talet att den estlandssvenska läroverksfrågan brådskar. Det torde alltså klart framgå att den föreställningen är felaktig att gymnasiefrågan skulle aktualiserats först sedan Birkas hunnit etablera sig. Det är aldrig fråga om folkhögskola *eller* läroverk, utan om folkhögskola *och* läroverk.

Hur motiveras kravet på ett läroverk för estlandssvenskarna? Rädslan för att bli efter de övriga nationaliteterna i landet kommer klart till uttryck i argumenteringen. Blir estlandssvenskarna i kulturellt hänseende efter de andra nationaliteterna, så är det snart ute med oss, säger Nikolaus Blees 1921. "Ett svenskt

gymnasium vore ett stort steg framåt för oss — jag skulle ha lust att säga den enda räddningen för framtiden", tillägger han. I ett annat uttalande från 1921 — av Joel Nyman — heter det bl. a.: "Aldrig har faran för vårt svenska språks bevarande och förkovran varit större än just nu. Sedan Estland kommit att stå på egna ben, arbetar landets ledande krafter med berömvärt nit på att lyfta sitt folk ur okunnighet och vanföreställningar. Lärdomsanstalter växa upp som svampar efter regn. — Esternas bildningsanstalter komma att bli tillgängliga för folkets bredaste lager. Och redan nu inrättas allmänna läroverk och skolgymnasier t. o. m. på landsbygden. Och nästan varje kommun har sin högre folkskola. — Men hur står det till med oss svenskar härvidlag? Vi har inte en enda akademiskt bildad person. Vi har knappast en folkskollärare med seminarieutbildning. Vi står fortfarande på den ståndpunkten, att till lärare duger vem som helst, som ett par år besökt skola i stad." Vid ett annat tillfälle (1925) konstaterar han att "esterna marschera fram i djupa led. De ha ett 80-tal allmänna läroverk, över 5.000 studenter i Dorpat, dessutom hela skaror i utlandet, i Tyskland mest. De hava olika fackskolor i mängd, en lång rad — jordbruksskolor, högre och lägre. Fullt hus överallt. Fem seminarier, dessutom pedagogiska kurser för folk, som avlagt studentexamen. Vad hava vi svenskar? Ej en enda fortsättningsskola utom Birkas. Och bara en enda sexklassig folkskola på landsbygden! Är det ej så att man kan sjunka till marken i känslan av vår vanmakt inför den förkrossande övermakten?"

Även andra skribenter understryker att klyftan mellan estlandssvenskarna och övriga nationaliteter med varje dag ökar. "Tänk, om vi om några år hade en trupp unga män och kvinnor, som vore mogna att söka sig in till de högsta utbildningsanstalter! Och (de) sedan på ett eller annat sätt bleve hembygden

till fromma", utbrister signaturen J.B. 1921. Man låter siffror tala. Estland har inalles 85 läroverk. Av dessa tillhör ett 15-tal den tyska minoriteten, som numerärt inte är större än 25.000. 11 läroverk tillhör den ryska minoriteten som uppgår till ca 90.000. Även letterna som är betydligt färre än svenskarna har ett gymnasium. Och snart skulle judarna få ett eget trots att deras totalantal i landet utgjorde knappa 4.000.

Naturligtvis är det inte enbart av prestigeskäl som svenskarna vill ha egen utbildningsanstalt. De saknar egna jurister, präster, läkare, lärare. Särskilt lärarfrågan är brännande. De estniska seminarierna producerar en stor mängd högt kvalificerade lärare, deras gymnasier utgör ofta underlaget för fortsatt pedagogisk utbildning.

Men skulle inte estlandssvenskarna lika väl som esterna kunna besöka landets seminarier och därmed förvärva sig en gedigen lärarutbildning? Tanken understöddes bl. a. av folkhögskolans rektor Kaleb Andersson. Det vore en lösning, om än provisorisk, om Hapsals folkskollärarseminarium anställde en svensk lärare, som tillsammans med de svenskfödda seminarieläverna kunde "bilda en liten svensk koloni, där modersmålet dagligen övades". Efter avslutade studier i Hapsal borde de unga lärarna obligatoriskt genomgå svenska examina på Birkas. Birkasrektorn trodde för sin del att svenskarna inte kunde driva sin lärarutbildningsfråga stort längre än till ett svenskt lektorat vid estnisk utbildningsanstalt. Nikolaus Blees genmälde att förslaget vore så gott som oantagbart för estlandssvenskarna, i varje fall kunde det inte accepteras "utan en djup suck". Blees framhöll att alltför många svenskar "redan gått under och uppgått i den estniska nationen" just till följd av det ringa intresse präster och lärare visat det svenska språket. Den nationella känslan väcktes icke hos en svensk yngling eller flicka i en estnisk eller tysk skola. Han var dock angelägen om att framhålla att det fanns undantag.

Varför dröjer då förverkligandet av det svenska läroverket, när så många av estlandssvenskarnas ledande män — och även ester — är övertygade om att det behövs ett sådant? Orsakerna är flera. Den så viktiga lärarutbildningsfrågan t. ex. löste sig temporärt på ett ganska oförmodat sätt. Estniska staten hade räknat ut att det skulle bli betydligt dyrare att starta ett svenskt seminarium i Estland än att skicka några elever för utbildning till utlandet, exempelvis Finland. Fr. o. m. höstterminen 1922 anslogs årligen 150.000 emk till sådana studier för fem år framåt. Redan hösten 1922 begagnade sig 4 elever av erbjudandet. En annan orsak till dröjsmålet — om och mindre väsentligt — utgjorde tvistigheterna beträffande placeringen av läroverket. Länge framstod Reval som huvudalternativ. Men även Hapsal föreslogs på ett tidigt stadium och det saknades inte heller förespråkare för "ett gods ute på landsbygden" — på Ormsö eller Nuckö. De som var emot Reval som stationeringsort framhöll att huvudstaden låg alldeles för långt från den centrala svenskbygden. Men ännu 1929, när gymnasiefrågan ingick i sitt slutskede, var Reval det mest realistiska alternativet. Vad beträffar förslaget om att göra Ormsö till säte för gymnasiet gav det visserligen upphov till en rätt animerad debatt, men som något allvarligt alternativ uppfatta-

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare: *Hugo Mickelin*

Redaktör: *Viktor Aman*

Redaktionssekreterare: *Lars Broman*

I redaktionen: *Alf Heldring, Alex. Samberg, Alex Treiberg*

Red. och exp. Eknäsvägen 2, 112 64 Stockholm

Kustbons postgiro 19 72 07-4. Tel. 56 16 37

Utkommer 1971 med fyra nummer

Prenumerationspris 1971 24 kronor

Annonspris: 1/1 250:—, 1/2 130:—, 1/4 65:—
1/8 40:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 10 kr

Dödsannonser 60 kr.

Stockholm 1971. Bröderna Lagerström AB

Innehåll

Den estlandssvenska läroverksfrågan av <i>Elmar Nyman</i>	2
Folktro av <i>Nils Tiberg</i>	5
Minnen från Hapsal och Estland av <i>Herbert Adolfsson</i>	7
Hapsalgymnasisternas språk av <i>Edvin Lagman</i>	10
Hembygdsdagen	12
Avlidna	14
Bemärkelsedagar	15

HÖSTSAMKVÄM

Estlandssvenskarnas sedvanliga höstträff sker i år den 13 november — som vanligt i Margaretaskolans festvåning, Adolf Fredriks Kyrkogata 10, Stockholm.

Vi börjar kl 19.00.

Ragnar Treiberg visar film och Viveca Mickelin spelar piano.

Inträdesavgiften kr 10:— går till kaffeservering och lokalhyra.

Hjärtligt välkomna!

Styrelsen för Svenska Odlingens

Vänner

P.S.

Bilder från Hembygdsdagen 15 aug. 1971 finns för påseende och kan beställas under kvällen.

des det nog aldrig. Birkas hade auktoritativa förespråkare men också kritiker. Den inflytelserika Nigol Andresen menade att "ett sådant hus som Birkas gård borde man inte ens mot betalning ta i bruk för ett gymnasium" (1921). Hapsal fick allt fler förespråkare, särskilt sedan man 1927 där tagit den nya skolbyggnaden i bruk. Det var ju svenskbygdens huvudstad. Levnadskostnaderna i Hapsal måste bli låga, eftersom eleverna i allmänhet kunde få mat hemifrån. Väsentligt ansågs också vara att lärarna vid gymnasiet skulle komma i kontakt med svenskbygden.

Delade meningar hade man också om möjligheten att rekrytera elever till ett svenskt läroverk. "En stor del av vårt folk är av den åsikten, att folkskola på tre vintrar med sammanlagt 300 skoldagar vore tillräckligt. Med hugg och slag måste man tvingas till längre skolgång", menade Joel Nyman. "Brist på elever är ej att befara" hävdade däremot signaturen J. B. (John Berggren). "Hela massor av svenska barn besöka estniska anstalter i Hapsal. Ett svenskt läroverk skulle locka kanske mera sökande än som kunde emottagas" (1922).

Vad som framförallt gjorde att det svenska gymnasiet lät vänta på sig var emellertid avsaknaden av sexklassiga folkskolor. Visserligen skulle folkskolan (bottenskolan) i Estland i princip vara 6-klassig ända från 1920, men kommunerna gavs möjligheter att under en övergångsperiod fram till 1930 själva bestämma om och när de ville utöka den obligatoriska 4-åriga skolan till en 6-årig. Pöhl, Blees, Nyman och andra betonade gång på gång hur nödvändigt det var att grundskolan utbyggdes, men de hade föga framgång hos kommunalpamparna ute i bygderna. 1923 kunde Reval som första svenska skola i Estland hålla examen med elever som gått ut sex klasser. Ett par år senare var det Hullo folkskolas tur. Dessa två folkskolor förblev de enda sexklassiga innan obligatoriet år 1930 infördes. Man var inne på tanken att centralisera klasserna 5—6 till Hapsal för att ge alla som ville möjlighet att skaffa sig erforderlig kompetens för fortsatta studier — men återigen uppstod tvistigheter som satte stopp för aktionen. Det kan nämnas att förberedande klasser fanns i Hapsal för dem som ville söka inträde i det estniska läroverket.

Hur var det med möjligheterna att finansiera ett svenskt läroverk? Borde inte de ekonomiska aspekterna ha tagits upp först? De estlandssvenska ledarna tycktes vara förvissade om att staten skulle stå för utgifterna. Och de hade också till en början all anledning att vara optimister på den punkten. I början av 1920-talet var det en ganska enkel sak att starta ett gymnasium i Estland. Om man hade lärare, lokaler och 20 elevanmälningar kunde man anmäla skolan till bildningsministeriet. Så länge skolan kunde skaffa 20 nya elever varje år underhölls den av staten. Men svenskbygden kunde inte räkna med att få ett sådant elevunderlag så länge inte den sexklassiga skolan var genomförd. Blev det färre anmälningar än 20, skulle det bli nödvändigt med understöd utifrån. Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet hade visserligen redan 1919 anslagit ca 1.000 kronor till ett svenskt läroverk i Estland, men det var tills vidare också allt. Man hade ju all möda i världen att hålla Birkas folkhögskola i gång. Av betydelse var

också att man ännu i mitten av 20-talet i Sverige tycks ha varit relativt skeptiskt inställd till tanken på att inrätta ett läroverk för svenskarna i Estland. I Birkasboken har Per Söderbäck framhållit sin egen skepticism beträffande projektet, och han säger att hans tveksamhet i hög grad delades av estlandssvenskarnas gamle vän Gideon Danell. Hade Söderbäck fått som han velat, skulle "ett lämpligt antal elitelever" beretts tillfälle att bedriva gymnasiestudier vid Birkas folkhögskola. De skulle där ha fått studiehandledning. Studiematerial och kursuppläggning skulle ha lämnats av svenska korrespondensinstitut. Dessa studier skulle senare kunnat leda till studentexamen i Sverige och vidare studier.

Medan Söderbäck och andra sökte realisera sina planer, dök oväntat ett nytt projekt upp, av Söderbäck kallat "missfoster". 1929 kunde Svenska Odlingens Vänners styrelse meddela att direktör Folke Bökman från Sverige utfärdat ett donationsbrev på 25.000 kronor till ett svenskt gymnasium i Reval — eller enligt senare direktiv på valfri ort. Det såg alltså ut som om gymnasiefrågan nu skulle få sin lösning. Söderbäck säger att han och Danell förgäves kämpade mot denna utveckling. Genom donationen väcktes på nytt entusiasmen för ett eget gymnasium och nya planer uppgjordes. De ledande i Svenska Odlingens Vänner och Svenska Folkförbundet ställde sig bakom företaget och vad mer var — Riksföreningen tycktes vara med på noterna. Hur skulle man annars tolka det faktum att generalpostdirektör Julius Juhlin, ordföranden i Riksföreningens Stockholmsavdelning, var med och undertecknade donationsbrevet 1929 i sällskap med föreningens sekreterare major L. Ahlström? Under 1930 avancerade frågan så långt att man utverkade lokaler från estniska staten i Hapsals statsgymnasium och dessutom ett årligt kontantunderstöd på 1.000 kronor.

Fredagen den 28 augusti 1931 invigdes det svenska privatgymnasiet i Hapsal. Staden var dagen till ära smyckad i de estniska och svenska färgerna. Många gäster från Sverige och centralmyndigheterna i Reval hade infunnit sig. Svenska Odlingens Vänners ordförande Nikolaus Blees framhöll i sitt hälsningsanförande bl. a., att de kulturband som redan från Gustav II Adolfs tid sammanknutit de svenska och estniska nationerna ytterligare förstärkts genom öppnandet av det svenska läroverket. Den svenska minoriteten i Estland ville underhålla och förbättra de kulturella förbindelserna med moderlandet Sverige samtidigt som man eftersträfvade att fostra goda och trogna medborgare för fosterlandet Estland. Evenemanget i Hapsal skildrades såväl i estnisk som rikssvensk press. Kustbon kom ut med ett specialnummer.

De många vackra orden från invigningsfestligheterna hade knappt förklingat förrän motgångarna började. Stora ekonomiska svårigheter uppstod och den gamla tanken på ett svenskt lektorat vid en estnisk skola fick förnyad aktualitet. Tack vare en ytterst stram budget och heroiska insatser från Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet lyckades man klara sig fram till 1936, då en ny fas inträdde i svenska gymnasiets tillvaro. Sveriges riksdag beviljar gymnasiet ett årligt anslag på 6.000 kronor, höjer det sedan till 10.000 för att slutligen från 1938 anslå 12.000

Nils Tiberg

FOLKTRO

För många förefaller nog ordet folktro vara liktydigt med vantro och uppfattas väl ofta som något okristligt eller åtminstone olämpligt. De gamla förr i världen kände det måhända inte alltid så. Mestadels var det kanske något skrämmande som kommit över dem, ibland kanske en tröstande upplevelse, ibland helt enkelt något för dem oförklarligt. Våra fäder kunde nog vara väl så hemma i en enkel tro i betydelsen trygghet i medvetande om att icke vara utlämnade åt ett dåligt samvete — all egen bristfullhet till trots.

Men det obegripliga kunde infinna sig för vilken hyggelig människa som helst, och vad som då skrämt eller lugnat, det kunde inte alltid bara tigas bort eller pladdras bort.

Ur de estlandssvenska samlingarna på Dialekt- och folkminnesarkivet i Upsala meddelar vi här med arkivets tillstånd några sidor om egendomliga upplevelser. — Texten redigeras som i Kustbon 1968 nr 4, i Nils Tibergs uppsats.

kronor årligen till Hapsalgymnasiet. Nu är det inte längre något tal om att det skall stängas, tvärtom gör man upp en långsiktig plan för läroverket. Men så kom storpolitiken in i sammanhanget. I augusti 1940 kunde skolans huvudman S.O.V. genom sin ordförande Mattias Westerblom meddela Riksföreningen i Stockholm att det svenska läroverket stängts och att rektor Üksti beordrats ta avsked från sin befattning. Av det med stor möda uppbyggda läroverket återstod två parallellavdelningar till det estniska gymnasiet. Tillfälligt uppmärksammades den svenska undervisningen i Hapsal under sommaren 1943, då Sveriges regering anslög 7.000 kronor av lotterimedel för bokinköp till skolan. Den svenska regeringen sade sig ha fått informationer som tydde på att "det estlandssvenska skolväsendet nu höll på att reorganiseras". Det låter en smula komiskt, då man samtidigt som detta uttalande gjordes kunde hälsa ett stort antal elever från Hapsalgymnasiet jämte deras lärare välkomna till Sverige som flyktingar!

När skolan för alltid stängdes våren 1943 — den hade som nyss framgått sedan 1940 organisatoriskt uppgått i det estniska statsgymnasiet — hade ca 150 svenska ungdomar varit inskrivna där. Sammanlagt kom 50 elever att avlägga mogenhetsexamen under denna period, ett tiotal avlade s. k. mellanskoleexamen (motsvarande svensk realexamen) och ett 20-tal elever, som 1943 tvingades avbryta sina studier i gymnasiet klass 3, tillerkändes realexamenskompetens av de rikssvenska skolmyndigheterna vid ankomsten till Sverige.

Från själva Nuckö har Irjas-Johan berättat detta. Det var på sommaren. En gammal man från en grannby var en förmiddag med sina arbetsredskap på väg till *høve*. Då han hade kommit ur byn såg han plötsligt tre gestalter, som rörde sig bredvid honom, i samma riktning som han. De rörde sig efter varandra i rad, synliga endast ner till bröstet. Den som var längst mot norr var mörkast. Han tänkte det var änglar.

En stund gick de bredvid varandra, mannen och änglarna. Till sist vågade han tilltala dem: "Ni håva 'e visst gutt?" — "Änt håva ve hälldor så gutt", svarade en av dem sakta. Slutligen försvann de.

Mannen vände och gick tillbaka till sin by och gick in i en stuga. Men på en lång stund sade han ingenting. —

Lunn-Jo'an och två andra Österby-pojkar var en kväll på väg hem, om det nu var höst eller vår. När de kom genom *Tå'mas ho'an* såg de en eld nedanför byn i vattnet, där nu *Ti'nis bärke-lun* växer. Där låg

Förtjänsten av att ett svenskt läroverk i Estland blev verklighet får framförallt tillskrivas några bildningsivrande estlandssvenskar, som klart insåg, att den svenska minoriteten måste få en egen högre skola för att kunna hävda sig bland majoritetsbefolkningen och landets övriga nationaliteter. Den ledande själen var Hans Pöhl, ivrigt sekunderad av Joel Nyman och Nikolaus Blees. Hans Pöhl fick själv aldrig se sin dröm om ett svenskt gymnasium i Estland förverkligad. Han dog i januari 1930.

Den materiella förutsättningen för gymnasiet inrättande skapades genom generalkonsul Folke Bök-mans donation. Enligt donator hade en ung forskare, Dr K. A. Hjort, gett uppslaget till donationen vid en middag i Göteborg hos gemensamma vänner som tillhörde Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet. Bökman säger bl. a.: "Medan han (Hjort) berättade om Edert liv, Eder trofasta strävan och Eder förhoppningar, sutto vi andra tysta och liksom sögo orden från hans läppar. I den stunden var det tanken på det Estlandssvenska gymnasiet föddes. — Det fanns inte en i sällskapet ibland oss, som inte kände att denna skola helt enkelt måste bli till och det så snart någonsin möjligt. Övertygelsen härom slog med en gång fast rot inom oss alla." Trots den frikostiga donationen skulle gymnasiet dock inte ha kunnat bestå om inte andra bidragsgivare trätt till — Riksföreningen och Svenska staten. Av utomordentligt stort värde för det svenska gymnasiet var också att skolan kunde inhyas i det estniska statsgymnasiet förnämliga lokaler och att skolan från början fick en fast ledning under rektor Anton Üksti.

(Anförande hållet vid estlandssvenska hembygdsdagen den 15 augusti 1971.)

*

då en sank äng som höst och vår var under vatten. Ibland flammade elden upp, ibland var den liten. Det såg ut som om djur eller människor rörde sig kring elden, men platsen låg långt ifrån boplatser och ingen eld kunde ju brinna i vattnet. Pojkarna vågade inte gå närmare — det var inga småpojkar — utan de skyndade hem och talade om vad de hade sett.

Det är säkert att *Joan* inte ljög [för att göra sig märkvärdig], för han verkade alldeles förskräckt själv. —

På *Bärkjas hōve* spökade det i herrgårdsbyggnaden. Innan folkhögskolan inrättades där, stod huvudbyggnaden obebodd i flera år, fast den var möblerad. Ingen ville sova där för man visste att gamle baron gick igen, hoppande omkring med bägge benen i samma stövel.

Då "gärtnerens" (trädgårdsmästarens) måg en gång kom på besök till svärfadern, hade denne litet svårt att få rum med honom för natten. Men mågen sade sig inte vara rädd för spöken, utan gick upp i andra våningen i herrgårdsbyggnaden för att sova.

På morgonen kom gärtneren upp och frågade hur han hade sovit. — "Nog har jag varit här hela natten, men inte har jag sovit en blund." — Så berättade han att pianot hade spelat hela natten nere i salen, och han hade tydligt hört hur de dansandes fötter skrapade mot golvet. — Rätt som det var kom en röd hund fram till sängen och drog filten av honom. Han sprang upp och tog filten tillbaka och lade sig, men hunden drog den av honom igen. Detta hände flera gånger. Sedan kom två unga fröknar och bjöd honom komma och vara med i dansen, allt medan oväsendet fortfor nere i salen. — Fram på morgonsidan hörde han hur dansen upphörde, dörren slogs igen, och sällskapet för därifrån. —

En gång kom *skrätt'n* ut ifrån logen med en börda säd just som bonden själv kom och skulle gå in dit. På en gång löste bonden då *all sju hoLvra färe kasken*. (Pälsen knäpptes med trä-kavlar.) Då föll skräkten ner och brann upp. Det blev bara en stor askhög kvar efter honom.

— *Skrätt'n* (som Gutaboarna kallade för *spörn* och ormsöboarna för *skratt'n*) han brukade, som ni nog minns, vara misstänkt att stjåla säd ur rior och logar för att lämna det till sin husbonde. — Motsvarande "dragväsen" finns, med andra namn, på många håll i svensk folketro. Kanske någon minns var han kallades för *dra'ken*? —

Om *undebiggjars-mör*. Det var några *Parskopboar* som en gång låg och fiskade vid *Stack-gronn u'tafäre Tällnes*. Det var en varm dag. — "Om man nu ha ha've dricke!" sade en av dem. — Knappt var orden sagda, så stack *undebiggjars-mör* upp huvudet bredvid båtkanten och bjöd honom dricka ur en flaska. Och det hördes ett dovt muller. "Hå'la ska rät hitt va'ra?" undrade en av männen. "He är vår feiggar, som kër bort he haie främ Tällnis som blai lhæe tørsdast baket sōLe." — Då flaskan var tom, tog *undebiggjars-mör* den och försvann. — Torsdagsarbete efter solnedgång straffar sig, tänk på det! —

Och så ett stycke nuckösvenska.

En aike had ain gång må'ra opa se. Bōn sō, än aiken änt lhapp frām 'e o bara sveittast, såss än håra hår-stræe häd drōpa opa se. Ätörst sã 'en tū haLm-strã, som lō å kors opa aiken. Han tō bort strãena o braut a'na fartt ä. Tår draup bLō ūr 'e. Aiken staiv gista opp o var fri frām må'ra. — A'nan dāen baket hērd bōn, än grann-man skulld ha bLeve siūkor sã tien som han braut haLm -stræe ä. Färe he trōd 'n, än grann-bōn had va're te må'ra opa hans aike! —

Tå noen ä ärstäl te må'ra, såss li'gor kroppen tår haim o sovor som än dēar. — Ain gång traffa än man opa ain gāLa, som var te må'ra närstäl. [Hon låg där liksom djupt insomnad.] Han vēnda kroppen om. Lite bak'et var dor mā ain gång tår ain rätt som bara pait o ränd ring om migga. — "Pit nu!" tänkt gammoLn, bara han vēnda sja tärpa om 'a åtor. Tärät va'kna 'a opp som ūr än dīpan svämm, o råtta var tappast. — Om 'e rērs ålldor vēnds kroppen, mā sālN ä te må'ra närstäl, såss ihipporn änt in maera. — Tå 'e ä opa mänske-bān, ska 'e rōpas mänske-bānes namne, sja gār 'e.

För ungdomens skull och för rikssvenska läsare — och för framtidens läsare — skall vi ta och skriva om texten till "högsvenska", eller rättare: till vad jag brukar kalla "ordtrogen översättning". Klammer [...] omsluter då tillägg som inte finns i dialekttexten, medan rund parentes (...) sättes kring ord eller bokstäver, som det finns motsvarighet till i texten men som blir omöjliga att ha kvar i omskrivningen. Detta blir givetvis inget naturligt nusvenskt språk, men texten får tala för sig själv.

En ö(y)k¹ hade en gång mara uppå sig. Bonden såg att ö(y)ken, hästen, inte slapp från det [det onda väsendet] och bara svettades, så-(vis) att hvara hårstrået [varje hårstrå] hade droppe på sig. Efterst [Till slut] såg han tu halm-strå[n]² som låg "å kors" på hästen. Han tog bort stråena och bröt [det] andra [= det ena] tvärt av. Där dröp blod ur det. Hästen steg genstan [genast] upp och var fri³ från maran. — Annan dagen bak-efter [= Följande dag] hörde bonden att grann-mannen skulle ha blivit sjuk(er) sam[ma] tid(en) som han bröt halmstrået av. För(e) det [= Därför] trodde han att grannbonden hade varit till mara på hans häst. —

Då någon är annor-ställe [på annan plats med sitt medvetande] till mara, så ligger⁴ kroppen där hemma och sover som en "dödare", en död. — En gång träffade en man uppå en gamla [han råkade på en gammal kvinna] som var till mara någonstans. [Hon låg där som djupt insomnad, det underförstår berättaren!] Han vänd(ad)e kroppen om. Lite (bak)efter-[åt] var där med en gång [plötsligen] en råtta där, som bara "pet"⁵, och rände /i/ ring om mödgan, runt gumman. — "Pit nu!" tänkte gamlingen, bara [= men] han vände sedan därpå [i alla fall] om henne åter. Därefter vaknade hon upp som ur en djup sömn, och råtтан var "tappad(s)", dvs. försvunnen⁶. — Om det rörs [Om man rör] eller vänder kroppen med[an] själen är till mara någonstans, så

Herbert Adolfsson

Minnen från Hapsal och Estland

När jag kom till Estland hösten 1936, visste jag mycket litet om landet och än mindre om estlandssvenskarna. I rikssvenska skolor läste vi ju om Estland men bara i samband med det svenska stormaktsväldet, och estlandssvenskarna fick bara ett par rader i geografiboken. Språkbruket var ej heller stadgat, då det gällde skillnaden mellan est och estländare liksom för övrigt ej heller mellan finne och finländare och är det väl knappast än i dag. Ändå hade förbindelserna mellan Sverige och det fria Estland varit ganska livliga under 20-talet. Ärkebiskop Söderblom besökte Ormsö redan 1922, och konung Gustav V Reval 1929. Dessa och andra officiella rikssvenska besök bidrog i hög grad till ökad kunskap om Estland och det estlandssvenska bildningsarbetet. Men för mig var allt nytt och spännande, när jag tackade ja till erbjudandet att komma till svenska gymnasiet som lärare. Jag hade åren innan haft förmånen att resa mycket

i Europa och ett år vistats i Italien och Grekland och ville gärna lära känna denna nordliga del av Europa.

Från det första året i Hapsal har jag inte så många minnen. För mig blev det ett av mina arbetsmaste år som lärare. Jag var orutinerad och oerfaren som lärare och fick undervisa i ämnen som ej direkt ingick i min examen, och framför allt krävde de många skrivlagen mycken tid. Det gjorde att all min tid gick åt till lektionsförberedelser. Men jag blev nog och över nog kompenserad av det intresse och den iver som eleverna lade ned på skolarbetet. De upplevde starkt, att det var en förmån för dem att få studera. Det rädde ingen betygshets och inga disciplinproblem, något som numera ofta kan fördystra en lärares tillvaro. Och jag har alltid varit tacksam för att jag fick göra mina första lärospån som lärare under så ideala förhållanden. Men många gånger tänkte jag nog i mitt stilla sinne, att de estlandssvenska ungdomarna varit mer betjänta av en äldre och mer erfaren lärare.

slipper han [själen] inte in mera, den lyckas inte komma in⁷ längre. — Då det är ”uppå mänskjo-barn” [om det onda har kommit över en människa], skall det ropas hennes namn, så går det. —

Några kommentarer. 1. Ordet slutar på *-e* Nuckö och Ormsö [NuOö] Rågö Vippal och Korkis [RgVpKrk], gentemot Dagö och Gammalsvenskby [DGsv]: enstavigt *än äik*. Dunkelt! 2. *Tū* står NuOö DGsv framför neutrala ord (*tū svin* men *fā häst*, *får kudor*; jfr svenskans ’ett, tu, tre’); RgVp har endast *tvā*. Efter räkneord står ofta singularis (dock sällan av feminina ord). 3. Adjektivet ’fri’ står vanligen utan genusändelse; jfr däremot ’riker’, ’rikan’, ’rika’ (dock ’fritt’ stundom med *-t*). 4. Nucköhalvön o Sutlep ha kortstavig ordbyggnad i ’liggja’, övriga mål: *ligge!* 5. Starka verbet ’pita’ tycks motsvara rspr ’pipa’ (har ej hört det förr, efter snart 50 år med estlsv mål). 6. Perfekt particip passivum *tappast* ’tappads’; jfr Danells nuckösvenska ordbok s. 50: ’brunnens’. Man försäkrar mig, att estniskan inte har ngn direkt motsvarande flexionsform, men hur t ä n k e r den estnisktalande? Ett sådant ptc är till sin i n n e b ö r d passivt (liksom t. ex. det svenska ’tappad’). 7. ’Slippa’ i denna fråns rspr starkt avvikande betydelse ’lyckas komma in’ finner vi i finlsv, så snart vi börjar resa till Finland. Att ’slippa till skolan’ låter som skol-lov för svenska barnaöron!

Och så får det kanske vara nog för i dag. En annan gång skall vi påminna om att ’estlandssvenska’ är även annat än nuckösvenska. — Till slut ett tack till honom som 1945 sände in de anteckningar — långt tidigare gjorda — varur dessa rader ha hämtats, *Eis-torbe Irjas Viktor*.

Eder
NT

Jag hade nog önskat, att jag från början haft mera tid på mig att få närmare och mera direkt kontakt med svenskbygden, men den fick jag nu i stället förmedlad av mina kolleger på skolan: Hjalmar Pöhl och Sven Boräng samt ej minst Sven Danell och senare Alexander Berggren. Jag lärde ju också snart känna de flesta av de estlandssvenska lärarna ute i svenskbygden och hyste från allra första början den djupaste beundran för deras nit och deras insatser på olika kulturella områden, ofta under mycket svåra förhållanden.

Under min första termin i Hapsal invigdes Narva-monumentet av prins Gustav Adolf och Folke Berna-

Nöt att knäcka

Skulle Kustbons läsare vara hågade att hjälpa till med tolkningen av ett gammaldags talesätt, så sätter vi det här:

Gräck's skaa'ndi varamäniü.

För utläsningens skull har jag stavat långt självljud dubbelt.

Första ’ordet’ skall uttalas med eftertryck i mening, likaså andra ’ordets’ första stavelse och tredje ’ordets’ sista stavelse, så som akcenttecknen är ut-satta.

Kanske skall jag tillägga att uttrycket inte är på nuckösvenska. — Det blir väl för långt att vänta med lösning till nästa nummer av Kustbon. Därför är svaret gömt på en sida längre fram i dagens nummer.

Låt mig bara säga, att då jag först hörde talesättet, så tog det mig en dryg omfrågning, innan jag förstod först dess betydelse ord för ord, och sedan dess innebörd.

Eder
NT

Gymnasisterna möter ärkebiskop Erling Eidem på bryggan i Hapsal. T. v. Cyrillus Kreek.

dotte. Det hade tillkommit på privat rikssvenskt initiativ, och till invigningen var de svenska lärarna i Hapsal inbjudna. Jag minns, att jag tackade ja till inbjudan utan större entusiasm. På Birkas, som hade ekonomiska svårigheter att kämpa med, och i Hapsal tyckte vi nog, att pengarna till det dyra monumentet kunde ha använts bättre. Å andra sidan kom ju all publiciteten kring invigningen att utgöra en verkningfull propaganda för svenskheten i Estland. Tidningarna ägnade stort utrymme åt tilldragelsen och Sveriges rundradio hade sänt över en radiobil för grammofonupptagningar, och under programmet "Svenskar i Österled" framträdde flera estlandssvenskar och berättade om sin hembygd.

Från själva invigningen minns jag egentligen endast, att prins Gustav Adolf upprepade sitt invigningstal på estniska under allmänt jubel, och vidare en passus ur det tal, som Estlands representant, general Laidoner, höll. Den löd ungefär så här: "Med vår store östlige granne har vi ärligt kämpat men efter kampen avslutat en ärlig fred, vilken hittills av båda parter ärligt hållits och som — därom är jag förvisad — även kommer att hållas i framtiden." Detta var alltså hösten 1936.

Förhållandet mellan de svenska och de estniska eleverna på gymnasiet var mycket gott. De äldre svenska eleverna, som ju fullt behärskade estniska, knöt många vänskapsband med sina estniska kamrater. Även förhållandet mellan de svenska och estniska lärarna var det bästa. Jag lärde mig aldrig att tala estniska utan inriktade mig endast på att hjälpligt kunna läsa en tidning. Det var ju inte meningen, att jag skulle stanna mer än högst ett par år. En estlandssvensk student med samma ämnen som jag skulle snart vara färdig med sin examen och efterträda mig. Därför fick jag umgås med mina estniska kolleger på tyska, som de samtliga behärskade men ej alltid gärna ville tala, man hade ju inte tyskspråket i särskilt gott minne. Rektor Üksti talade god svenska som han lärt sig i Finland. Av mina estniska kolleger minns jag särskilt Kooskora, som var min medbedömare vid examina. Under den tillknäppta och sträva ytan dölde sig en verklig hedersman, men de svenska eleverna var lite rädda för honom, särskilt de som ej var så säkra i estniskan. Jag minns, att förhållandet oss emellan blev betydligt hjärtligare sedan (en av) de

svenska eleverna börjat uppvakta hans sköna dotter.

Jag kom mest att umgås med läraren i tyska, von Proffen, en baltisk aristokrat i 50-årsåldern, dels för att han ju gärna talade tyska dels för att jag ville bättra på min. Honom lärde jag mig uppskatta mycket och blev god vän med, och de svenska eleverna tyckte också mycket bra om honom. Det var en ovanligt fin människa, begåvad och kunnig, en sann humanist, som kunde sin Goethe. Han hade fått sin uppfostran i Petersburg och umgått i de högsta kretsarna där. Han var dock mycket förtegen om sin bakgrund. Hans stora hobby var isjakssegling. En vinter låg isen länge spegelblank mellan fastlandet och Dagö, och jag fick ofta följa med honom på en tur i hisnande fart; jag minns med vilken suverän skicklighet han förde rodret. Jag uppehåller mig vid v. Proffen lite utförligare inte bara därför att jag lärde känna honom bäst utan också som ett exempel på hur nazistpropagandan verkade på tyskspråkarna. Det var nu som Hitler började utnyttja de tyska minoriteterna för sina stortyska syften. Heim ins Reich ljöd ju slagordet. Von Proffen försäkrade gång på gång, att Hitler ej ville något krig, bara han fick sina rättmätiga krav uppfyllda, och han var säkert själv övertygad därom. Jag har ett mycket starkt minne av hans oförställda glädje vid Österrikes Anschluss och den tyska inmarschen i Tjeckoslovakien. Jag kunde aldrig upphöra att förvåna mig över hur lätt denne intelligenta man och sanne humanist blev ett offer för den tyska propagandan — även om han nu råkade vara tyskbalt. Krigsutbrottet kom som ett hårt slag för honom. Han blev sedan överförd till Tyskland tillsammans med de flesta andra tyskspråkare.

Som klassföreståndare hade jag bl. a. till uppgift att besöka eleverna på deras inackorderingsrum. De flesta bodde ju inackorderade. Endast några få var från själva Hapsal. Eleverna hyrde ett rum, och inackorderingsvärdinnan värmdde eller lagade deras mat, till vilken de medfört råvarorna hemifrån. I regel delade flera samma rum, många gånger under mycket primitiva förhållanden. Det var ett sätt att möjliggöra skolgången; under långa tider hade det varit vanligt även i Sverige och varit det enda möjliga för ungdomar från landsbygden. Det påminde förresten mycket om det som Samuel Ödman skildrar i sina berömda "Hågkomster" från ett gymnasium i min

småländska hembygd i slutet av 1700-talet. Under veckoslutet kunde nästan alla estlandssvenska elever fara hem, då det ju i regel ej var lång väg, även om förbindelserna vintertid kunde vara besvärliga. Eleverna kunde alltså bo i Hapsal för en mycket billig penning, och jag tror inte att några studieintresserade estlandssvenska ungdomar behövde dra sig för att gå på gymnasiet av ekonomiska skäl. Ett svenskt elevhem inrättades redan från början, där de långväga eleverna kunde bo och där flera kunde inta åtminstone ett mål om dagen. Jag minns inte exakt vad en sådan inackordering kostade, men även om jag kunde ange siffran skulle ni sena tiders barn inte tro mig, så billigt var det. Levnadskostnaderna i Estland var väl knappast en fjärdedel av motsvarande i Sverige.

Svenska gymnasiet i Hapsal kan på två områden betraktas som föregångare inom svenskt skolväsen: dels hade vi naturastipendier dels fria läroböcker, åtminstone i de svenska ämnena. Naturastipendierna bestod av mat och rum på elevhemmet. Dessutom hade vi kontantstipendier på från början 5, 10 eller 15 kronor i månaden, blygsamma belopp men för en elev många gånger avgörande, om han skulle fortsätta sin skolgång eller ej.

Vi hade ett mycket förnämligt skolbibliotek, som många riskssvenska skolor kunde ha avundats oss. Tack vare gåvor från Sverige kom det så småningom att omfatta närmare 7.000 band, och det utnyttjades också mycket flitigt.

Liksom sången var ett enande band mellan estlandssvenskarna kom idrotten att bli det allt mer och mer. På rikssvenskt håll förstod man klart vilken betydelse idrotten skulle kunna få för estlandssvenskarnas sammanhållning och självkänsla. Vi fick anslag till en idrottstränare för Svenskbygden. Till sådan utsågs Alfred Skönberg, och tack vare hans och Viktor Amans och Johan Vallins med fleras insatser växte intresset alltmer för idrott i Svenskbygden. I Estland fanns ju sedan gammalt ett starkt idrottsintresse. Man hade haft flera olympiamästare under de senaste olympiaderna och liksom Finland nått en i förhållande till folkmängden stark ställning inom idrottsvärlden. Men nu började även estlandssvenskarna märkas på idrottsbanorna. I tävlingar mellan de svenska och estniska gymnasierna utgick de svenska pojkarna och flickorna som segrare, och länstävlingarna vann svenskarna tre år i rad 1938—40. Det fanns många lovande förmågor som säkerligen skulle gått långt även internationellt, om förhållandena fått bli normala. Några gjorde det ju också efter överflyttningen till Sverige. Den lyriska signaturen A.Sg. skrev i Kustbon 1957: "Det går en dallring av renässans genom aibobygdens ungdomsstam. Sporten—idrottens tidsskede för estlandssvensk ungdom har brutit in."

Den svenska ungdomen kunde också väl hävda sig på det andliga området. Vid skolan utgavs då och då en elevtidning, "Vårbrytning". När man så här långt efteråt läser igenom några nummer, frapperas man av den höga klassen på bidragen. Vid gymnasiet fanns en hembygdsförening, "Aibo", där man bl. a. ägnade sig åt folkdans och amatörteater med åtskilliga offentliga framträdanden. Redan från gymnasiet första år firades Lucia på sedvanligt sätt. Till Lucia-

Skolkök våren 35. Flickor, Helga Bles, Sven Boräng och en till.

festerna var alltid de estniska eleverna inbjudna och de uppskattade mycket denna för dem något exotiska underhållning. Dylika aktiviteter och den uppskattning de rönte betydde mycket för elevernas självkänsla och vi lärare gladde oss mycket åt, att våra elever så väl kunde hävda sig gentemot de estniska kamraterna och vi var mycket stolta över deras prestationer, vilket vi för resten alltid hade anledning att vara.

Att rätta skrivningar (och särskilt uppsatser) hör ju till en lärares vardagliga och tråkiga uppgifter. Men ett skrivlag har jag rättat med verklig glädje. Det var våren 1938. I samband med en ny skolreform skulle centrala prov för hela landet med bl. a. en uppsats på modersmålet anordnas vid övergången från progymnasiet till gymnasiet. Enda ämnet löd: "Min biografi." Provet var mycket betydelsefullt, den fortsatta skolgången stod på spel. Stundens allvar kanske kom eleverna att skärpa sig extra. Allt nog, det blev långa, välskrivna och innehållsrika uppsatser över lag. Jag behövde knappast rätta någonting, så bra var de. Rektor Üksti som kunde jämföra med de estniska elevernas uppsatser var mycket imponerad över svenskarnas prestationer. Dessa uppsatser gav dessutom en klar bild av de förhållanden, under vilka ungdomarna växt upp i olika trakter av Svenskbygden. Sammantagna gav de en kulturhistorisk exposé över hela Svenskbygden och kanske framför allt en inblick i hur estlandssvensk ungdom kände och tänkte på 30-talet, och om de finns kvar, skulle de väl försvara en plats i S.O.V.'s arkiv. Detta är ett av mina allra ljusaste minnen från hela min tid som lärare.

Ja, jag har förresten bara ljusa och vackra minnen från Hapsal. Till dem kan jag också räkna de dagar vid slutet av vårterminen, då försommaren stod i sitt flor och då pojkar och flickor från hela Svenskbygden kom för att pröva in i gymnasiet. De var kanske lite blyga och spända inför vad de skulle komma att få utstå, men de var alltid väl preparerade och det var ytterligt sällan någon behövde underkännas. Eftersom far och mor i regel var med, fick man vid sådana tillfällen lära känna många estlandssvenskar. Jag minns kanske framför allt de söta Ormsöflickorna i sin hembygds dräkter. Nucköflickorna var för all del söta de också men inte riktigt lika färggranna. Efter varje sådant möte fick man gott hopp om den estlandssvenska stammens framtid.

30-talet har väl varit ett av de mest skickelseidiga årtiondena i mänsklighetens historia. En samtida svensk diktare har karaktäriserat det som ett årtionde som skulle komma att "föda ur sin djupa oförmåga som enda väsensfrukt det stora kriget". I Estland upplevde vi hur demokratin allt mer sattes på undantag men också hur ett litet land kämpade för sin nationella frihet och för sin västerländska kultur. En lång rad reformer genomfördes på det ekonomiska, sociala och kulturella området. I "En bok om Estlands svenskar" skriver Viktor Aman, att 30-talet för estlandssvenskarnas del trots allt var en tid av planer och förhoppningar.

Den 23 augusti 1939 befann jag mig i Stockholm för att återvända till Hapsal. Estonia skulle avsegla kl. 1. På morgonen hade tidningarna under stora rubriker slagit upp en av de största sensationerna i den diplomatiska historien, Ribbentrop — Molotov-pakten. Dess innebörd stod klar för alla, men själv hade jag ej mycken tid att tänka därpå. Jag skulle diskutera kursplaner med gymnasiets inspektor Bror Jonzon och träffa Sigurd Curman. Vi ägnade flera timmar åt att ur hans moders bibliotek plocka ut böcker till biblioteket i Hapsal. Calla Curman hade kring sekelskiftet hållit litterär salong i Stockholm och hade ett stort och värdefullt bibliotek. Det blev ett par hundra band med många dyrgripar som jag på detta sätt kunde föra med mig till Hapsal.

Vi började skolan i vanlig ordning, även om stämningen var tryckt särskilt bland mina estniska kolleger, av vilka alla redan upplevt ett krig. I slutet av september satt vi en dag och åt middag ute i trädgården på det svenska elevhemmet, då vi fick se ett antal flygplan, 9 tror jag det var, på hög höjd passera över Hapsal. Efter några minuter återvände de, men nu strök de hustaken och vi såg, att de var ryska. Dagen därpå undertecknade den estniska delegationen, som sedan någon vecka underhandlade i Moskva, den s. k. vänskaps- och biståndspakten. När sedan tyskbalterna i början av oktober fick uppbrottsorder av Hitler med — om jag minns rätt — bara 12 timmars varsel stod lägets allvar fullt klart för oss. Sigurd Curman var dock optimist och tänkte även nu på sina kära estlandssvenskar. På natten fick jag telegram från honom, som kort och gott lød: Köp tyska skolan! Tyskarna realiserade ju i den första paniken sina tillgångar. Men jag möttes dagen därpå av beskedet, att ingen tysk egendom fick avyttras. En blandad tysk-estnisk kommission skulle förvalta den.

Den 15 december skulle jag åka över till Sverige på jullov. Tåget skulle gå mycket tidigt på morgonen från Hapsal. Strax före avgången uppenbarade sig hela högsta klassen på perrongen. Jag blev mycket överraskad, för vi hade redan sagt adjö, men jag blev naturligtvis mycket glad och ännu gladare blev jag, när de överräckte ett album med sina fotografier och jämsides med dem karikatyrer av dem, mycket skickligt gjorda av en stor konstnärlig talang i klassen — den kanske vackraste och käraste present jag någonsin fått. Det var en ödesmättad stund. Över oss dånade ryska flygplan på väg att bomba Helsingfors, och vi undrade nog om vi någonsin skulle få återse varandra. Det fick vi nu dessbättre men först efter några år, då jag till min stora glädje åter fick träffa

Edvin Lagman

Hapsalgymnasisternas språk

Inom en sluten grupp av människor utbildas obetingat vissa språkliga särdrag. Grupperna kan vara av olika art och avgränsas av vitt skilda faktorer. Geografisk avgränsning leder till dialekter, social gruppering till sociolekter osv. Påfallande är yrkeskategoriernas språk, som kan bli så avvikande, att utomstående även språkligt blir ställda helt utanför.

En art av gruppsspråk är slangen. Slangen frodas praktiskt taget uteslutande bland ungdom. Vi tänker i samband med ordet slang främst på Söder i Stockholm eller på Göteborg, där slangen utmärkes av en stor mängd speciella ord och uttryck och där ett intensivt nyskapande äger rum.

Men slangen behöver inte vara så särpräglad som de arter storstädernas ungdom talar. Inom mindre samfälligheter kan en slang utbildas, som karakteriseras av färre från det allmänna språkbruket avvikande ord och fraser. Hit hör skolornas slang.

I den avlägsna staden Hapsal på Estlands västkust gick några tiotal svensktalande ungdomar i skola, i det där belägna svenska gymnasiet, som verkade under trettitalet och de första åren av fyrtitalet. Dessa ungdomars språkliga bakgrund och aktuella språkmiljö var komplicerad och intressant. De kom från

de flesta av mina elever och andra vänner från några lyckliga ungdomsår i Hapsal. Några finns ej längre i vår krets, men jag bevarar dem i ljusst och tacksamt minne.

Denna hembygd dag har ägnats åt 40-årsjubileet av svenska gymnasiet grundande. Ordet jubileum kommer av ett hebreiskt ord som betyder basun. Enligt 25:e kapitlet i tredje Mosebok skulle basunen blåsa in ett frihetens år, ett år under vilket minnet av Israels barns uttåg ur Egypti land skulle högtidlig hållas.

För många av er känns det väl vemodigt att fira hembygdens dag fjärran från hembygden, men ni estlandssvenskar har för att travestera skaldens ord "inom Sveriges gräns erövrat Svensk-Estland åter". Få minoriteter har väl fått sin hembygds språk, historia och kultur så grundligt kartlagda som den estlandssvenska. Det är väl ej mer än rätt att på denna jubileumsdag erinra om den roll som gamla hapsaliter, både från det svenska och estniska gymnasiet, därvid spelat.

Jag är full av beundran för det arbete som S.O.V., troget gamla traditioner från Estland, här i landet nedlagt på att samla estlandssvenskarna kring det gamla arvet och önskar fortsatt framgång i detta arbete. Jag hoppas, att ungdomar uppväxta i Sverige, så småningom tar vid. Jag är övertygad om att kunskap om det förgångna, om sin kulturs rötter främjar den personliga utvecklingen och gör livet oerhört mycket rikare.

skilda bygder med dialekter, som ibland var så olika, att ungdomarna inte kunde förstå varandra, om de inte talade riksspråk. I folkskolan hade de läst sina läroämnen på rikssvenska. Undervisningsspråket i gymnasiet var likaledes rikssvenska, och lärarna var här till en del från Sverige och talade alltså ett i vissa avseenden annorlunda högsvenskt språk än folkskolornas lärare gjorde. Jämte denna nya direkta bekantskap med den i Sverige talade svenskan kom så för många det första dagliga mötet med landets majoritetsspråk, estniskan, för svenskar helt väsensfrämmande men med intressanta ord och vändningar, som täckte ditills obekanta begrepp i en endast delvis känd miljö. Och i den språkliga mångfaldens periferi fanns också tyska och ryska, som antingen direkt eller via estniskan eller de svenska dialekterna kunde tänkas bidra till gymnasiernas språkliga allmängods.

De svenska gymnasierna i Hapsal stod språkligt i en valsituation med rika möjligheter. Vilket språk skulle bli det gemensamma kommunikationsmedlet, vilket skulle bli det som fick utgöra grundvalen för gruppspråket och i sig införliva de särdrag som den nya miljön tveklöst skulle frammana? Det är ganska intressant att nu dra sig till minnes den process, som skapade hapsaliternas gymnasietslang. Först som sist måste konstateras, att riksspråket — och ej heller estniskan — hade någon möjlighet att bli dominerande, utan det var ungdomarnas estlandssvenska dialekter som blev kommunikationsmedlet, och mellan dessa kom en omedveten kamp att utkämpas, tills den starkaste segrade. De perifera orterna — Nargö, Rågöarna, Vippal-Korkis och Runö — var svagt representerade och hade redan därför ingen möjlighet att göra sig gällande. Runörepresentanten — det fanns bara en — med sin oerhört avvikande dialekt talade svenskt riksspråk — han hade f. ö. vistats i Sverige en längre tid — och blandade in estlandssvenska slangord omgestaltade i enlighet med riksspråkliga ljud- och böjningsregler. Nargö och Rågö anpassade sig däremot till majoritetens dialekt, i det här fallet nuckömålet. De stora "konkurrenterna" var ormsö- och nuckö-dialekterna. Nu ligger dessa så nära varandra, att ingendera gruppen behövde uppge sitt hemmaspråk, men som vi alla vet, så noteras även små avvikelser och kan av den andra gruppen göras till föremål för drift. En ormsöbo kunde inte länge gå och säga *skärta* i stället för *skjorta*, som det ju enligt nucköborna borde heta. Nuckömålet hade i detta fall övertag även därför att dess form för ordet var så snarlik riksspråkets. När nu mösskärmen på Nuckö kallades *mits-snadd* väckte det förvåning då ormsöborna kom och talade om *miss-hilla*; *hilla* 'hyllan' väckte dessutom i detta sammanhang muntra associationer. Detta som exempel på vad som kunde skapa språklig spänning. De flesta skillnaderna mellan ormsö- och nuckö-dialekterna accepterades emellertid eller passerades obemärkta.

Det blev alltså så, att Nuckö-Ormsö levererade grunden för gymnasiernas vardagsspråk. Och härvid kunde man göra en viktig iakttagelse. Språkbruket dikterades i allra största utsträckning av ett par språkmedvetna och ordglada medlemmar av denna lilla gemenskap. Det var huvudsakligen från detta fåtal som de språkliga nyheterna kom. Eftersom de var

Bålda scouter, alltid redo. Våren 33 på Neiude 6.

nucköbor, kom nuckömålet att stå i särklass. De var också kunniga i estniska, och därför sipprade något av estniskt språkbruk in. Men allt var medvetet roligt eller drastiskt, slående och appellerande till den språkligt medvetnes sinne.

Hapsalgymnasiernas slang var inte en genomgripande omvandling av dialekternas ordförråd. De ord som med ny betydelse började användas och de som ur språkförnyarnas hemifrån medhavda förråd förallmänligades var ganska få till antalet, men de var centrala, kräset valda och uttrycksfulla. Bland dessa märks främst ett antal personbeteckningar: *han är en bombo!* var nedsättande, men *bombo!* var inte det värsta ordet; *korv* och *hlårk* var värre. Motsatsen var *än finan man*, ytterst uttrycksfullt och berömmande. Rent allmänt talade man om sina kamrater som *männe* 'männen'. Fickorna fick av någon outredd anledning heta *guar* 'guvor', 'svampar'; detta var ett ganska neutralt ord, kanske lite försmädligt och smeksamt på samma gång. Avgjort positivt var *snäps* 'ofta förbundet med ett attribut: *ain fa gla snäps* 'en fager flicka'. Förklenande var *soff* 'soffa', som syftade på väl tilltagen fysik, moraliskt inte helt accepterade var *fåffar*, *kåffar*, *blakor* och *smaitar*. *Mänske* 'människa', 'kvinna' var ganska positivt och förbands liksom *man* med adjektivet *fin*: *ain fina mänske*. Ormsöborna kallade emellertid kvinna för *kälg*, och det är ovisst, om ordet *mänske* av dem mera allmänt accepterades.

Klädesplaggen tilldrog sig ett speciellt intresse, men de speciella orden var trots detta inte många. För kavaj uppträdde rätt snart en skämtsamt beteckning *fräns*; *har du nian fräns?* var en kommentar man ofelbart fick höra om man hade fått ny kavaj. Kängorna som hade skiftande benämningar på olika orter, även inom Nuckö och Ormsö, fick skämtsamt Nuckölandets beteckning *kamaschar*, men i seriösa sammanhang sade rickulbor och ormsöbor likafullt *stivlar* 'stövlar'. Av någon anledning insmög sig plötsligt ett *-m-* i ordet slips och fick sålunda formen *slimps*. Detta *-m-* dök även upp i en del andra ord; denna företeelse var ett resultat av estniska och svenska gymnasierna i samverkan, som bodde tillsammans i ett par hyresrum. Nucköborna hade ganska allmänt accepterat det estniska ordet för ylletröja, *kampsun*, och detta blev allmänt i Hapsal (rickulborna sade annars *bunde jack* 'bunden', 'stickad blus').

Att komma in . . .
— 12 kronor.

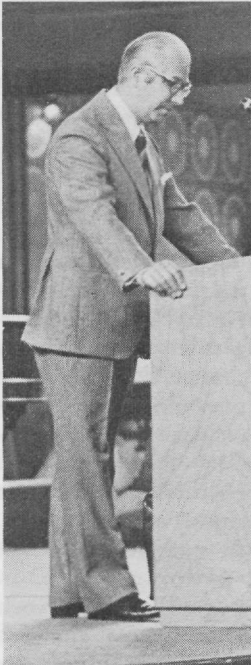
Foto: Ragnar Treiberg

Hembyggsdagen

Den 15 augusti började mulet med regnet hängande ovanför de estlandssvenskes huvuden. Därute i Björknäspaviljongen stod SOV:s styrelse, tyngd av ansvar och farhågor. Tänk om . . .

Men då regnet slutligen kom, satt 345 personer tryggt under tak. Bispisningen räckte åt alla och programmet likaså.

Elmar talar.

Bilder och samspråk.

Adjektiven anslöt sig i viss utsträckning till personbeteckningarna: *bomblat*, *hlårkat*, *fåffat*, *kåffat*. Och så det ovan nämnda *fin*. Nytt var *kniffe*: *han går se kniffendor* 'han gör sig märkvärdig, uppträder överlägset'. *Korrekt* kom att få en alldeles speciellt positiv betydelsenyans: utmärkt, bra, snygg, prydlig o. d., tydligen beroende på att rektorn — som var est men talade en något bristfällig svenska — använde ordet om särskilt väl utförda figurer i trigonometri och planimetri. Hade man åstadkommit en *korrekt figur* — gärna i svart, rött och grönt — i en provräkning smällde det nästan lika högt som att talet var rätt. Ej att undra på att ordet fick en positiv associationsfär. Från geografien och dess fantasieggande namn härstammar *orinoko* 'all right, i sin ordning, ordentligt': *ha är orinoko* 'det är bra, i sin ordning'. Adjektivet *lojal* fick betydelsen 'loj, slö, slapp, likgiltig': *ia är så lojalor än läsa änt blior å* 'jag är så

slapp och trött att läsningen inte blir av'. Bland verbena fanns *snäck* 'pokulera' e. d. och *tåva* 'taga' med samma betydelse. Påfallande var att en del ord undertrycktes och enstaka favoriserades. Få stryk hette helt naturligt *få kampas*, men inte gärna *få blåftas*, *få hlåas*, *få nuskas* osv., dock möjligen *få sokas*.

Hapsalgymnasisternas språk, som i första hand utgjordes av nuckö- och ormsödialekterna, präglades således av ett mindre tal säregna ord och uttryck, trots att dialekterna erbjöd ett rikt urval av ord med karakteriserande, ofta förklenande innebörd. Språkbruket utmärktes av en medveten kräsenhet, en vilja och förmåga att väga orden. Det skulle inte vara nyheter vilka som helst och till varje pris. Det var de enstaka ordens och uttryckens centrala ställning i miljö och medvetande och deras fonetiska och associativa tyngd som gav denna snävt avgränsade grupp ungdomar dess språkliga särart.

Dagens tema var svenska gymnasiet i Hapsal. Ordf. Hugo Mickelin talade först. Andreas Stahl och Elmar Nyman gav tillkomsthistorien. Herbert Adolfsson mindes sin tid som lärare i Hapsal. Redaktör Juhan Kokla redogjorde för stadens skolhistoria.

Thomas Lorentz sjöng och hans hustru Birgitta ackompanjerade honom.

Rågö folkdansare trevliga som alltid.

— Utställda bilder kan beställas hos Ragnar, bilder från hembygdsdagen likaså.

Andreas Stahl var SOV:s sekreterare, då gymnasiet kom till.

Runar spelar.

Glad och god skall människan vara.

Det berättas att . . .

Rektor Üksti talade svenska bra, men ibland kunde det bli estniska ordvändningar med svenska ord. — I moron vi se oss igen! hälsade han en klass till avsked. En gång undervisade han i fysiken sakligt och instruktivt om "judens hastighet genom luften". — I hörs inte, tillade han förklarande. Men då han en gång kom in i en estnisk klass och denna reste sig till hälsning, sa han på oklanderlig svenska:

— Sitt!

Under ryska tiden fick gymnasisterna lära sig den nya regimens sånger. I Internationalens omkväde "Upp till kamp emot kvalen" bytte de ut "kvalen" mot "Stalin" och sjöng med stor inlevelse. Men den estniska sångläraren blev misstänksam och frågade sin kollega Hj. Pöhl, om Stalins namn verkligen förekom i den svenska översättningen. Pöhl svarade överslätande, att det egentligen inte gjorde det, "men till Stalins ära kan man ju sjunga så".

Pöhl var folklig och skämtsam. Då eleven Isberg en gång satte sig invid värmeelementet, varnade han honom, för "isberg kan smälta". — Då blir det nog en stor Pöhl, svarade eleven.

Uppmaning till alla dem som ännu ej erlagt avgifter enligt nedan.

KUSTBONs pren.avgift

kr 24:—

Postgiro 19 72 07-4

SOV's medl.avgift

kr 15:—

Postgiro 33 13 11-6

Var vänlig gör erforderlig inbetalning utan ytterligare dröjsmål.

Glöm därvid inte att skriva namn och adress på både Mottagar- och Arkivdel på Postens nya inbetalningskort.

Vi tackar i förväg

KUSTBONs Redaktion

SOV's Styrelse

Vår kära

Ingeborg Mühlwerk

född Nysten
född i Baku 6 Maj 1893
död i Stockholm
28 Augusti 1971

VÄNNERNA

Lär mig, du skog, att vissna glad
en gång som höstens gula blad:
en bättre vår snart blommar,
då härligt grönt mitt träd skall stå
och sina djupa rötter slå
i evighetens sommar.

Min käre Far, Farfar
vår Älskade Son och Broder

Einar Laning

född den 7 mars 1926, Nuckö
död 8 juni 1971, Stockholm
har lämnat oss i djupaste
sorg och saknad.

Rune

Britt Inger och Pierre
Föräldrar, syskon och
övrig släkt och
många vänner

Allt vad Du lidit
nog ingen förstätt
men troget Du kämpat
och målet Du nått
Vi hade ju velat
behålla Dig kvar
men Ditt livsverk
på jorden nu avslutat var.

Våra kära

Alide Sekobon

född den 26 juli 1893
har stilla lämnat oss.
Uppsala den 12 april 1971

Maria och Karl
Hulda
Gunnar med familj
Brorsbarn med familjer
samt många vänner

Du styrde Du ställde
Du ville oss alla så väl.
Du älskade oss alla
av hela Din själ.
Tack för allt.

Min ömt älskade Maka
mitt allt,
vår kära Mor
Mormor och Farmor

Marta Åkerblad

född 4/10 1903
död 9/5 1971

har lämnat oss i stor sorg
och saknad, men i ljus
minne bevarad.

Anton
Barnen
Barnbarnen
Systrar, övrig släkt
och vänner

Inga sorger, inga tårar
ingen natt skall vara där,
jordens oro när ej detta sköna
land.

Inga missljud mera stör
helgonskarans jubelkör,
i det strålände Jerusalem.

Min älskade Make
vår kära lilla Pappa

Johan Åkerman

* 9/7 1915
† 31/5 1971

har i dag lugnt och stilla
insomnat.

Innerligt sörjd och saknad
av oss, syster samt övrig
släkt och vänner.

KATARINA
STURE och CHRISTINA
ULLA-BRITT och KJELL

Tomt det blir i hemmets vrå,
Tungt det blir att ensam gå.
Tack käre Make för år som gått,
Tack lilla Pappa för allt vi fått.

Min älskade Make
vår käre Far
Morfar och Farfar

Lars Holm

* 20 Oktober 1887
† 27 Juli 1971

har lämnat oss i djupaste
sorg och saknad.

KATARINA
AGNETA
KATARINA och JOHAN
AXEL och LINA
IVAR och INGRID
ALGOT och IDA
Barnbarn
Övrig släkt och vänner

Vad Du lidit ingen känner
ty Du själv Din börda bar
syntes glad bland Dina vänner
när Du kanske plågad var.
Tålig bar Du själv Din börda
genom livets kamp och strid.
Vi Ditt minne älska, vörda.
Vila nu i frid.

Mina kära Föräldrar

Alexander Wikman

* 19/9 1887
† 11/12 1970

Lena Wikman

— född Westerholm —

* 6/12 1887
† 30/3 1971

Sörjda och saknade av

Alice och Alexander
Barnbarnen
Barnbarnsbarn
Syskon
Släkt och Vänner

Solen har dalat, dagen är slut,
Stilla är klappande hjärtat,
Skönt är att vila från lidandet ut,
Somna från allt som har smärtat.

Min innerligt älskade Maka

Ida Borrman

född 3.4. 1908
död 9.8. 1971

Djupt sörjd och saknad
av mig

Herman
Syskon, syskonbarn
Övrig släkt och vänner

I hemmet som Du lämnat
Ett tomrum stort det är
Varthän man blicken vänder
Du finns ej mera här
Du kommer aldrig åter
Dig döden har borttryckt
Nu sista gång för alltid
Din kära hand vi tryckt.
Varför?

Vår käre Far
Morfar och Farfar

Anders Mihlberg

* 23/10 1876

har lämnat oss, syster
och övrig släkt.

Sollentuna den 20 Juni 1971

BARN
Barnbarn
Barnbarnsbarn

Nu Brustna äro alla band,
Du söker upp ett bättre land.
Tack för allt som en gång var,
Vackra minnen har vi kvar.

Ingeborg Mühlwerk

Fru Ingeborg Mühlwerk, född Nysten, har avlidit i Stockholm i en ålder av 78 år.

Den bortgångna var född i Baku och dotter till den finlandssvenske sjökaptenen S. Nysten, som var befälhavare på ett av Bröderna Nobels Baku Naftabolags fartyg. Modern var estlandssvenska. Då fadern avled 1897, flyttade modern med fyra barn till Reval, där de snart även blev medlemmar i Svenska Odlingens Vänner.

Den bortgångna gifte sig med fabrikör Konstantin Mühlwerk. Hon deltog flitigt i församlingsarbetet i S:t Mikael. 1944 kom hon till Sverige.

Närmast sörjande är en talrik skara estlandssvenskar.

Jordfästningen ägde rum tisdagen den 7 september i Uppenbarelsekyrkan i Hägersten. Officiant var kyrkoherde Ivar H. Poëll. En skara estlandssvenskar hade kommit för avsked. Efter jordfästningen följde en minnesstund, till vilken alla närvarande inbjöds.

Birger Nerman död

Professor Birger Nerman har avlidit i Stockholm i en ålder av nära 83 år. Han föddes i Norrköping den 6/10 1888, blev fil kand i Uppsala 1910, fil lic 1912 och fil dr 1913. Åren 1917—1920 var han t. f. professor i Uppsala. 1923 kallades han till professor i arkeologi vid universitetet i Dorpat, Estland, där han kvarstod till 1925. 1938 utnämndes han till direktör för Statens historiska museum.

Genom sina forskningar intog han en framstående plats i nordisk arkeologi. Han ledde en rad arkeologiska utgrävningar över hela Sverige, med särskild tonvikt på Gotland, men även i Estland, Lettland, Litauen och Tyskland. Hans vetenskapliga verksamhet resulterade i utgivandet av flera hundra vetenskapliga skrifter, därav 20 avhandlingar.

Vid sidan av sin vetenskapliga verksamhet var han en aktiv förkämpe för de baltiska folkens frihet.

Under åren 1929—1941 tillhörde han Riksföreningens för svenskhetens bevarande i utlandet Stockholmsavdelning. År 1931 var han en av initiativtagarna till vetenskapliga baltiska institutet i Stockholm, även kallat "Kommittén för kulturellt baltiskt samarbete". Sedan 1943 var han ordförande i Baltiska Kommittén i Sverige.

HM

DÖDA

Hans Greisman, född den 28 febr. 1944 på Nuckö, avled den 22 juli 1971 i Stockholm.

Fr. Maria Palmberg, född den 31 juli 1891 på Nuckö, avled våren 1971.

Fru Elisabeth Wapper, född Palmkron den 14 febr. 1894 på Runö, avled den 27 maj 1971 i Stockholm.

Änkefru Anna Velin, född Jöers den 2 sept. 1886 på Nuckö, har avlidit i Canada.

Ingeborg Mühlwerk var en mycket omtyckt människa. På detta kort syns hon (längst till höger) på en väns högtidsdag.

Nöten

"Greggs skall anden vara med nio" — ett årstidsmärke, som säger att vid Gregoriusdag (13 mars) skall is-anden ha lagt nio ägg, om vårvintern har kommit i rätt tid. — Ni ser väl att det är vestropa "västeruppå", folket på St Rågö som hade det ålderdomliga och innehållsrika vädermärket? — Farväl så länge!

NT

Bemärkelsedagar

90 år

Maria Förberg, född den 8 nov. 1881, Ormsö

Helene Luther, född Mattson den 12 dec. 1881, Nargö

85 år

Lena Hallman, född Strandberg den 7 okt. 1886, Rickul

Adina Luther, född den 1 nov. 1886, Nargö

Anders Grönman, född den 13 nov. 1886, Ormsö

Maria Jäger, född Isaks den 3 dec. 1886, Runö

Lena Vesterman, född Borrman den 6 dec. 1886, Rickul

Marta Luise Pardo, född Lindman den 14 dec. 1886, Reval

Elvine Berg, född Aavik den 16 dec. 1886, Reval

Hanna Helene Mattsson, född den 21 dec. 1886, Reval

80 år

Katarina Friberg, född Landman den 10 okt. 1891, Ormsö

Mathilda Timm, född Bäck den 10 okt. 1891, Ormsö

Johannes Broman, född den 19 okt. 1891, Rickul

Katarina Svan, född Duskas den 2 nov. 1891, Runö

Rose Hallman, född Treiberg den 16 nov. 1891, Rickul

Katarina Nilzen, född Nyblom den 17 nov. 1891, Ormsö

Mina Lindqvist, född Roberg den 27 nov. 1891, Rågöarna

Johan Mickelin, född den 27 nov. 1891, Ormsö

Julius Brus, född den 3 dec. 1891, Odensholm

Lovisa Åkerblad, född Lagman den 7 dec. 1891, Rickul

75 år

Anton Stahl, född den 2 okt. 1896, Rågöarna
Elvine Brun, född den 4 okt. 1896, Nuckö
Anna Luks, född Holm den 12 okt. 1896, Rickul
Johan Söderlund, född den 13 okt. 1896, Ormsö
Mathilda Mitman, född Koinberg den 16 okt. 1896, Nuckö
Katarina Lundre, född Bäckman den 26 okt. 1896, Ormsö
August Östergren, född den 4 nov. 1896, Rågöarna
Gertrud Masing, född Reichardt den 6 nov. 1896, Reval
Katarina Massalin, född den 8 nov. 1896, Ormsö
Lovisa Dans, född Viberg den 9 nov. 1896, Rickul
Adele Rant, född Lun den 9 nov. 1896, Nuckö
Andreas Elfengren, född den 13 nov. 1896, Rågöarna
Lovisa Hallman, född den 16 nov. 1896, Nuckö
Agneta Massalin, född Lundkvist den 30 nov. 1896, Ormsö
Liisa Mägi, född Blom den 6 dec. 1896, Dorpat
Alexander Tegelberg, född den 6 dec. 1896, Rickul
Pauline Tanseri, född Laning den 8 dec. 1896, Nuckö
Agneta Lindblom, född Alkvist den 18 dec. 1896, Ormsö
Elvine Vesterblom, född Besterman den 21 dec. 1896, Rickul

70 år

Adolf Gustav Nyman, född den 2 okt. 1901, Kuivajõe
Hans Grönman, född den 4 okt. 1901, Ormsö
Agneta Sjöman, född Lindkvist den 4 okt. 1901, Ormsö
Johan Enkel, född den 6 okt. 1901, Ormsö
Ander Bäckman, född den 8 okt. 1901, Ormsö
Valter Methusalem Luther, född den 8 okt. 1901, Nargö
Maria Hedenström, född Blomman den 11 okt. 1901, Ormsö
Gertrud Fält, född Vesterberg den 17 okt. 1901, Ormsö
Ilmatar Loide, född Kal den 26 okt. 1901, Sömerpalu
Hilda Thomsson, född Sandberg den 26 okt. 1901, Nuckö
Johan Nyman, född den 25 okt. 1901, Ormsö
Hilda Vesterblom, född den 27 okt. 1901, Odensholm
Johannes Treiberg, född den 29 oktober 1901, Rickul
Alexander Renni, född den 2 nov. 1901, Neve
Agneta Sjöström, född Söderlund den 2 nov. 1901, Ormsö
Katarina Lindström, född Fält den 9 nov. 1901, Ormsö
Olga Espling, född Borrman den 10 nov. 1901, Rågöarna
Olga Söderlund, född Rebane den 10 nov. 1901, Rickul
Mina Vesterman, född Tennisberg den 10 nov. 1901, Rickul
Johannes Heinamaa, född den 16 nov. 1901, Vippal
Magda Helena Holm, född den 26 nov. 1901, Nargö
Julius Jaanberg, född den 8 dec. 1901, Vippal
Mathias Sjölund, född den 16 dec. 1901, Rågöarna
Wolfgang Masing, född den 22 dec. 1901, Reval
Mathilda Dyrberg, född Brunberg den 11 dec. 1901, Rickul
Paul Mihlberg, född den 27 dec. 1901, Rickul
Johannes Slet, född den 30 dec. 1901, Ormsö

60 år

Editha Nilsson, född Westerblom den 24 sept. 1911, Nuckö
Pauline Talberg, född Hamberg den 12 okt. 1911, Rickul
Meta Regina Erik, född Berg den 21 okt. 1911, Reval
Agneta Vesterström, född Holm den 23 okt. 1911, Ormsö
Carl Vesterblom, född den 27 okt. 1911, Odensholm
Oskar Friberg, född den 28 okt. 1911, Ormsö

Nelly Mathilda Koinberg, född Brunberg den 23 okt. 1911, Rickul
Johan Nyblom, född den 29 okt. 1911, Ormsö
Robert Stromback, född den 31 okt. 1911, Nuckö
Maria Österman, född Björk den 1 nov. 1911, Runö
Hilda Lemberg, född den 12 nov. 1911, Nuckö
Herman Ringberg, född den 13 nov. 1911, Rickul
Oskar Vilhelm Mitman, född den 19 nov. 1911, Nuckö
Helene Mathiesen, född Miethman den 20 nov. 1911, Nuckö
Elmar Stenman, född den 21 nov. 1911, Nuckö
Milda Herodes, född Jurgensson den 1 dec. 1911, Reval
Valter Paemurd, född den 3 dec. 1911, Nargö
Maria Svensson, född Nyblom den 15 dec. 1911, Ormsö
Miralda Engman, född Taevere den 15 dec. 1911, Koige
Maria Söderlund, född den 19 dec. 1911, Rickul
Katarina Salin, född Öman den 17 dec. 1911, Ormsö
Valentine Pent, född Mühle den 23 dec. 1911, Reval
Alexander Thomsson, född den 25 dec. 1911, Rickul
Oskar Amberman, född den 30 dec. 1911, Nuckö
Hilda Nibon, född Hamberg den 23 okt. 1911, Nuckö

50 år

Helga Vahtman, född den 1 okt. 1921, Reval
Maria Alida Forsberg, född Hammerman den 4 okt. 1921, Ormsö
Erna Benström, född den 5 okt. 1921, Neve
Alexander Järnström, född den 7 okt. 1921, Ormsö
Axel Ahlberg, född den 15 okt. 1921, Rickul
Alfred Friberg, född den 16 okt. 1921, Ormsö
Elias Schönberg, född den 16 okt. 1921, Runö
Lydia Johansson, född Ahlberg den 21 okt. 1921, Ormsö
Meta Seman, född den 21 okt. 1921, Nuckö
Anders Bergström, född den 23 okt. 1921, Ormsö
Paulus Erita, född den 23 okt. 1921, Nuckö
Ragnar Lukme, född den 26 okt. 1921, Reval
Sanfrid Blee, född den 28 okt. 1921, Nuckö
Hjalmar Ahlström, född den 10 nov. 1921, Ormsö
Bruno Manfred Strandberg, född den 20 nov. 1921, Reval
Voldemar Zeisig, född den 24 nov. 1921, Nuckö
Emil Johannes Fagerlund, född den 25 nov. 1921, Ormsö
Ellen Elise Hammerman, född Raudsepp den 27 nov. 1921, Hapsal
Fide Murman, född den 27 nov. 1921, Ormsö
Hilda Maria Mitman, född den 8 dec. 1921, Nuckö
Elise Mitman, född Puhtkivi den 11 dec. 1921, Nuckö
Hilda Olsson, född Targama den 11 dec. 1921, Vippal
Karin Leonora Söderström, född Miiürsep den 12 dec. 1921, Reval
Valter Erkas, född den 13 dec. 1921, Odensholm
Ernst Brus, född den 19 dec. 1921, Odensholm
Gunnar Valentin Brunberg, född den 20 dec. 1921, Rickul
Aina Armilda Edita Karlsson, född Dans den 21 dec. 1921, Rickul
Katarina Sjöman, född den 22 dec. 1921, Ormsö
Emmy Heyman, född den 25 dec. 1921, Rickul
Gottfrid Ferdinand Greisman, född den 28 dec. 1921, Nuckö
Melita Grönlund, född den 31 dec. 1921, Rågöarna
Alexander Treiberg, född den 31 dec. 1921, Rickul